

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ

METHODOLOGY OF FORMING ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE NURSES IN VOCATIONAL COLLEGES

У статті здійснено обґрунтування методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах в контексті її спрямованості на позитивні зрушення рівнів сформованості цієї компетентності. Це надає можливість отримання здобувачами фахової передвищої освіти фундаментальних екоорієнтованих професійних знань, їхньої систематизації, узагальнення та поглиблення, переломлення в аспекті екологічних проблем; формування вмій і навичок природоохоронної діяльності, необхідних для формування екологічної компетентності.

Розкрито етапи запропонованої методики (мотиваційно-ціннісної, когнітивної та діяльнісно-практичної), які взаємопов'язані між собою і відбивають певні особливості побудови змісту екологічного навчання у фахових коледжах за нових умов розвитку суспільства. Це дозволить майбутнім фахівцям медичної галузі ще під час навчання набувати досвіду участі в природоохоронній та природозбережувальній діяльності.

Зазначено, що складові екологічної компетентності не формуються самостійно: вони є результатом ґрунтовної послідовної роботи. Ця компетентність надає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку. Тому саме екологічна освіта та впровадження її складових у закладах фахової передвищої освіти потребує наразі особливої уваги.

Наголошено, що успішній реалізації методики сприяє організація освітньої діяльності здобувачів фахової передвищої освіти з максимальним врахуванням взаємозв'язків теоретичного навчання, виробничої практики, виховних заходів, тобто такої навчальної діяльності, яка надасть змогу розкрити індивідуальність кожного здобувача відповідно до його здібностей і можливостей з урахуванням концептуальних положень фахової передвищої освіти, відповідно до навчальних планів підготовки майбутніх медичних сестер за спеціальністю 223 Медсестринство галузі знань 222 Охорона здоров'я.

Ключові слова: екологічна компетентність, коледж, медична сестра, методика,

професійна підготовка, фахова передвища освіта.

The article substantiates the methodology for the formation of environmental competence of future nurses in professional colleges in the context of its focus on positive changes the levels of formation of this competence. This provides an opportunity for applicants for professional pre-higher education to obtain fundamental eco-oriented professional knowledge, their systematization, generalization and deepening, refraction in the aspect of environmental problems; the formation of skills and abilities of environmental protection activities necessary for the formation of environmental competence.

The stages of the proposed methodology (motivational-value, cognitive and activity-practical) are revealed, which are interconnected and reflect certain features the construction of the content of environmental education in professional colleges under the new conditions of social development. This will allow future specialists in the medical field to gain experience in participating in environmental protection and conservation activities during their studies.

It is noted that the components of environmental competence are not formed independently: they are the result of thorough consistent work. This competence allows modern individual to responsibly solve life situations, subordinating the satisfaction of their needs to the principles of sustainable development. Therefore, it is environmental education and implementation of its components in institutions of professional pre-higher education that currently require special attention.

It is emphasized that the successful implementation of the methodology is facilitated by the organization of educational activities of applicants for professional pre-higher education with maximum consideration of the relationships between theoretical training, industrial practice, educational activities, that is, such educational activities that will allow revealing the individuality of each applicant in accordance with his abilities and capabilities, taking into account the conceptual provisions of professional pre-higher education, in accordance with the curricula for the training of future nurses in the specialty 223 Nursing, field of knowledge 222 Health Care.

Key words: ecological competence, college, nurse, methodology, professional training, professional pre-higher education.

УДК 377:614.253.5
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.20>
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

Герлянд Т.М.,

докт. пед. наук, ст. науковий співробітник,
авідувач відділу змісту і технологій професійної освіти
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України

Шустик І.С.,

аспірант
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний стан навколишнього середовища демонструє необхідність перегляду відносин між людиною та природою. Зниження несприятливого впливу забрудненого довкілля на стан здоров'я людей – одне з нагальних завдань сучасної системи охорони здоров'я та екологічної політики нашої країни [1]. Тому суттєво зростає ступінь відповідальності не тільки підприємств, організацій, корпорацій, державних структур, а також

медичних фахівців за стан та якість життя людей. Цьому має сприяти належний рівень сформованості екологічної компетентності, що надає можливість приймати оптимально правильні, відповідальні рішення у медичній галузі. Слід зазначити, що ця компетентність є важливим компонентом світогляду особистості, у структуру якої включені сучасні підходи, такі як екоцентричний, еколого-гуманістичний, де універсальною цінністю виступає особистість [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових джерел демонструє, що екологічні цінності – найважливіший компонент структури світогляду людини, визначальна самоцінність, унікальність процесів живої та неживої природи Землі, побудований на етичних принципах розуміння законів довкілля, що розглядаються в аспекті екоцентричного світогляду, завдяки чому виробляється екологічна поведінка особистості в різних сферах життєдіяльності, у тому числі й медичної.

Підготовці майбутніх медичних сестер в закладах фахової передвищої освіти України приділено значну увагу таких науковців, як І. Артемчук, О. Біловол, Ю. Вороненко, Н. Пасечко та ін.; концептуальні основи підготовки майбутніх фахівців у медичних коледжах активно досліджують О. Горай, М. Демянчук, О. Маркович, І. Махновська, Т. Тимощук та ін.; обґрунтування професійної підготовки та освітньої діяльності майбутніх фахівців у медичних коледжах розглянуть А. Алексюк, І. Радзієвська, Я. Цехмістер та ін.; формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер обґрунтували у своїх роботах Л. Воронина, Т. Закусилова, О. Ковальчук, Ю. Лавриш, М. Лукашук, Т. Павлюк, І. Тарновська, З. Шарлович, М. Шегедин та інші.

Ґрунтуючись на результатах проведеного теоретичного аналізу наукових джерел слід зазначити, що сучасний стан справ у державі виявляє нагальну потребу вдосконалення системи підготовки майбутніх медичних сестер. Серед важливих завдань їхньої підготовки є належне забезпечення кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я, виховання та підготовленість майбутніх медичних сестер до професійної діяльності з урахуванням відповідного рівня розвитку сучасної медичної науки, освіти і практики та екологічного мислення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Медсестринство на сьогодні є основною компонентою медицини та вимагає особливої уваги. Власну професійну діяльність медична сестра спрямовує на впровадження етапів медсестринського процесу, перебуваючи в постійному оточенні пацієнтів, будує з ними взаємини, які спрямовані на відновлення стану здоров'я та сприяють фізичному та психічному їхньому одужанню. Саме вона покликана брати безпосередню участь у різносторонній реабілітації пацієнтів, створювати мікроклімат доброзичливості, розміреності – важливої складової в досягненні задоволення потреб пацієнта.

Відповідно з переорієнтацією реформування вітчизняної системи охорони здоров'я на удосконалення первинної медичної допомоги із врахуванням принципів сучасної медицини на сьогодні актуальними стають, у свою чергу, нові вимоги

щодо якості професійної підготовки майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, високий рівень надання невідкладної первинної медичної допомоги населенню та спрямованості освітнього процесу фахового коледжу на його екологізацію, тобто на формування екологічної компетентності майбутніх медсестер, що розпочинається, з першого курсу навчання в рамках викладання дисциплін «Основи медичної біології з генетикою», «Основи медичної допомоги в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуаціях», коли здобувачі фахової передвищої освіти на основі отриманих знань можуть запобігти негативному впливу різних несприятливих факторів забруднення навколишнього середовища на здоров'я людей.

Таким чином, екологічна компетентність – це ставлення особистості до оточуючого середовища, побудованому на етиці розуміння законів природи, що допомагає приймати оптимально правильні, відповідальні рішення у професійній діяльності. На її формування впливає також екоорієнтована поведінка, а також екологічний стиль життя особистості та світогляд. Головна мета впровадження та розвитку екологічної освіти у медичному фаховому коледжі полягає в організації освітнього процесу таким чином, щоб інноваційні форми навчання були спрямовані на формування цієї компетентності.

Мета статті – здійснення обґрунтування методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах та її спрямованості на позитивні зрушення у рівнях її сформованості.

Виклад основного матеріалу. У процесі професійної підготовки майбутніх медичних сестер у фахових коледжах доцільно тренувати та заохочувати їхню екологічну діяльність під час занять впродовж усього терміну навчання. Тільки в комплексі теоретичної та практичної підготовки належного рівня формуються майбутні висококласні фахівці медичної галузі [2; 7]. Цей процес має бути безперервним і цілісним, адже під час нього формується мобільність, самостійність, ініціативність, здатність до реагування на нестандартні ситуації професійної діяльності. Тому доцільним є впровадження методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, в якій поєднані різноманітні форми, методи, засоби створюють екологізований ефект професійної підготовки, починаючи з першого курсу і до завершення навчання. Тобто, вона органічно поєднує зміст, форми, методи, способи та засоби розвитку екологізованих здібностей здобувачів освіти. Інноваційний характер методики виявляється в динаміці змін цих форм, методів, засобів, які впливають на формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер, здатних адаптуватися до постійно змінюваних умов своєї професійної діяльності [4].

Суть запропонованої методики полягає в тому, щоб під час організації освітньої діяльності здобувачів фахової передвищої освіти максимально врахувати взаємозв'язки теоретичного навчання, практики, виховних заходів, організувати навчальну діяльність таким чином, щоб дати змогу розкрити індивідуальність кожного здобувача освіти відповідно до його здібностей і можливостей з урахуванням концептуальних положень фахової передвищої освіти, відповідно до навчальних планів підготовки майбутніх медичних сестер за спеціальністю 223 Медсестринство галузі знань 222 Охорона здоров'я.

Методика формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах розглядається як сукупність: соціального замовлення (якісна підготовка до фахової діяльності для надання первинної лікувально-профілактичної долікарської допомоги населенню); педагогічної системи (ціль, мета, зміст, методи, форми, засоби і сукупність ряду чинників підсистем: матеріально-технічна, нормативно-правова, управлінська, інформаційна, навчально-методична, які забезпечують освітній процес коледжу); інформаційно-освітнього середовища медичного фахового коледжу (педагогічно і технічно організована сфера інформаційної взаємодії учасників освітнього процесу); управління освітнім процесом за напрямками підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх медичних сестер: методи, засоби, форми, види робіт (методична, навчальна, виховна, наукова); орієнтація освітнього процесу на формування екологічної компетентності під час освітнього процесу за дисциплінами: загальноосвітні, доклінічні, клінічні, фахові; управління навчальною практикою на засадах компетентнісного підходу (освітня діяльність під час виробничої практики, комплекс фахових теоретико-практичних знань та завдань професійного характеру для ефективного формування вмінь і навичок роботи до майбутньої діяльності) [6, с. 83].

Запропонована методика може бути презентована у вигляді пропорційної моделі, яка є певною структурою, що складається із системи взаємопов'язаних етапів. У їх змісті актуалізовано потенціал формування екологічної компетентності. Модель складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-практичного етапів. Мотиваційно-ціннісний визначає аксіологічну спрямованість особистості майбутньої медсестри та орієнтацію на формування еколого-моральних цінностей, створюючи відповідні умови для особистісних позицій, переконань, ціннісного ставлення до неживої природи та будь-якої форми життя, сприяючи здійсненню екологічного способу життя. Когнітивний етап спрямований на формування екоорієнтованих професійних знань та світогляду майбутніх медичних сестер у процесі

навчання у фаховому коледжі. Діяльнісно-практичний етап зосереджений на здійсненні їхніх умінь застосовувати у професійній практиці екологічні знання, володіння екологічними методами, технологіями для прийняття вірних оптимальних рішень, що виникають у проблемних ситуаціях. Сформована екологічна компетентність майбутніх медичних сестер призводить до їхньої екологізованої діяльності у професійній медичній сфері.

Методика базується на наукових принципах цілепокладання, інтегративності, співпраці, що випереджає усвідомлення перспективи взаємодій природи, екологічної самореалізації, тісно пов'язаний із змістом освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Сестринська справа» фахової передвищої освіти, відображає особливості взаємодій через інноваційні технології навчання. Як було зазначено, створення відповідних умов для формування екологічного світогляду майбутніх медичних сестер відбувається у навчальній та позанавчальній діяльності, наприклад при вивченні дисциплін «Основи медичної біології з генетикою», «Медична хімія», «Основи медичної допомоги в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуацій», «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» та ін., або вибіркової дисципліни «Основи екології та профілактичної медицини» із застосуванням мультимедіа, лекційних та практичних занять у змішаному форматі тощо.

Тобто, процес формування екологічної компетентності вибудовується методологічно, базуючись на лекційному та практичному матеріалі. Лекції чітко структуровані відповідно до методології подання матеріалу. Кожна теоретична тема забезпечується практичним заняттям, в основі якого – лабораторна робота з екологічною спрямованістю [5].

Також діяльнісно-практичний етап методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах містить критерії виявлення рівня оволодіння, засоби контролю, діагностику цієї компетентності щодо виявлення динаміки рівнів її сформованості у здобувачів фахової передвищої освіти під час навчання. Аналіз результатів методики допоможе скоригувати викладачу форми навчальної діяльності та обрати необхідні засоби навчання.

Особливістю запропонованої методики є виокремлена екологічна її спрямованість як основна домінанта у формуванні екологічної компетентності на основі міжпредметних зв'язків, яка передбачає вироблення у здобувачів фахової передвищої освіти умінь і навичок використовувати набуті екологічні знання в майбутній професійній діяльності.

Оцінка реалізації методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, представленої у вигляді пропорційної моделі, здійснюватиметься в рамках

анкетування після закінчення курсу навчання, що допоможе простежити: відповідність навчальних програм загальноосвітніх, клінічних, фахових дисциплін; достатню кількість годин із даної теми як на теоретичних, так і на практичних заняттях; роботу в відділеннях невідкладної допомоги під час проходження практик; володіння нормативно-правовими документами з даної теми; відвідування семінарів, інформаційних компаній щодо даної проблематики; самовдосконалення знань з цих питань [3].

Висновки. Отже, формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах залежить від створення неперервної сестринської освіти, рівня матеріально-технічної бази навчального закладу, якості навчальних програм різних дисциплін, практичної роботи медичних сестер, що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки в довкіллі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської та медичної діяльності, важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Серед напрямів подальших наукових пошуків виокремлюємо проблему визначення сукупності організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах на основі міжпредметних зв'язків, наприклад хіміко-біологічних і медичних дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніщенко В. М., Артюшина М. В., Герлянд Т. М., Кулалаєва Н. В., Романова Г. М., Шимановський

М. М. Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: «Полісся», 2019. 208 с.

2. Біда О. А., Саблук А. Г. Деонтологічний підхід у професійній підготовці майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. *Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія.* 2018. Вип. 291. С. 259–261.

3. Білик Л. В. Ключові складники професійної компетентності медичного фахівця. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2021. Вип. 81. С. 34–37.

4. Мельник А. В. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2010. Вип. 26. С. 34–40.

5. Степанюк А. В., Данюк М. І. Формування професійно значущих якостей медичних сестер у процесі фахової підготовки : монографія Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 224 с.

6. Чорнобрива Н. В., Чорнобрива Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер в освітньому процесі фахової підготовки медичного коледжу. *Young Scientist.* 2021. № 5(93). С. 81–84.

7. Шегедин М. Б. Медсестринство в Україні: навчальний посібник. Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. 280 с.

8. Nagayev V., Gerliand T., Kyrepin V., Nagayeva G., Sosnytska N., Yablunovska K. Pedagogical technology of management of students' educational and creative activities in the process of professional training of engineers. *IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES),* 2021. С. 1–4.

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025

Дата публікації: 24.09.2025